

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Sniegas – baltas ar juodas?

Bet kuris sveikos nuovokos žmogus pasakys, kad sniegas yra baltas. Tam nereikia sudėtingų išvadų – juk užtenka pamatyti savo akimis.

Bet jeigu atsirastų gražbylių, porinančių, kad sniegas yra juodas, ir netgi „įrodytų“ – pabaksnotų, pavyzdžiui, į gamyklos kamino suodžių padengtą baltumos plotelį – argi žmogus nesutriktum? Nejučia išsipirštų mintis, kad gal vis dėlto nereikia pasikliauti sveika nuovoka, gal yra geriau išmanančių, gal iš tiesų sniego spalva – juoda...

Tokia mintis kyla, pasiklausius politikos ir visuomenės veikėjų kalbų apie ruošiamą referendumą dėl žemės pardavimo užsieniečiams, taip pat – apie atkaklų, jau netgi paranojiškai atrodantį Rolando Pakso veržimąsi į prezidento postą. Dėl pastarojo, regis, viskas būtų aišku: kandidatuoti į šį postą jis galėtų tik pakeitus Konstituciją. Dėl Konstitucijos pakeitimo turėjusį įvykti Seimo posėdį patys paksistai atšaukė, nes pamatė nesurinksią reikiamo skaičiaus balsų, kad šis pakeitimas būtų priimtas. Taigi durys uždarytos, bet paksistų vadas vis tiek veržiasi pro jas, ir tai jau atrodo tragikomiška.

Kita vertus, ar toks žmogus, kartą jau sulaužęs prezidento priesaiką, beturi moralinę teisę pretenduoti į šį postą? Juk moralinė teisė yra ne ką ne menkesnė už juridinę. Tačiau moralę, regis, kiekvienas šiandien supranta savaip: taip lanksčiai ir liberaliai, kad tos moralės nė nebelieka. Nemažai daliai visuomenės, palaikančiai Pakso partijos reitingus, sniego spalva yra ne balta, o juoda; kitaip tarus, priesaikos sulaužymas yra menkniekis, kaip, matyt, ir pati priesaika, ne ką svarbiau ir valstybės kaip orios ir garbingos šalies įvaizdis, ką bekalbėti apie jai atstovaujančių politikų solidumą. Dėl valdžios esu pasiryžęs viskam, – byloja Pakso veržimasis į prezidento postą. Tas „viskas“ baugina: puikybė neturi ribų, jai nė motais patys baisiausi dalykai.

Antrasis referendumas irgi panašus į juodai baltą sniegą: pasakius tik dalį tiesos, puikiausiai galima apsieiti be melo ir surinkti norimus parašus, ko tikrai neįvyktų, pasakius visą tiesą. Bet saulės, kaip sakoma, po puodu nepavoši: tiesą dabar visi žino, tačiau čia vėl susiduriame su savotiška tiesos neigimo paranoja, kai trūks plyš norima įrodyti, kad sniegas yra juodas. Teko stebėti debatus per televiziją – referendumo organizatorių kalbos paliko slogų išpūdį. Netgi pasižiūrėjau į kalendorių – ar ne pilnatis šią savaitę. Nes ko tik neprisiklausiau – nuo siūlymo šaudyti išdavikus (tuos, kurie norėtų parduoti savo žemę) iki Senojo Testamento citatų. Šventraščio citavimas šiuo atveju neturėtų guosti – tai mėgsta daryti žudikai maniakai, ir Hollywoodas tai žino.

Ir apskritai – visuomenė jau seniai turėtų išsąmoninti, kad jai peršamos dalinės tiesos, ypač jeigu jos susijusios su politiniais partijų ar tam tikrų politikų ir visuomenės veikėjų dividendais. Šiuo atveju reikėtų pažvelgti plačiau ir išvysti tikrąją sniego spalvą. Gal tiems daltonikams reikėtų prabilti meno kalba, kad jie tai suprastų? Kad suvoktų politinės demagogijos bevaisiškumą? Galbūt. Bet kol tai bus tik klausimas, o ne konkretūs veiksmai, galėsime tik spėlioti.

Jonas Benamis

delfi.lt nuotr.

ATEIS GYVŪJŲ

*mirties trukmė, gyvenimas tarp datų
apvylusi kančia, o žodis piktas
sėdėk ramus, tegu silpnasis šneka*

*namai ne čia, o tu ne Dievo liktas
tik paliktas, opaligė, reliktas
tos padermės, kuri apakus mato
pro ašarą, jinai atstoja vyzdį
švelni tenai šešėlių karalystė*

*bet patekėjus kruvina ranka
nutrempia naktį rytmečio vergijon
ir tenka vieną sykį tai išvysti
ko net ir aklas pamatyti bijo
trukmė įvyko, liko atranka*

Vladas Braziūnas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2014 metams suteikė 24 000 Lt paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

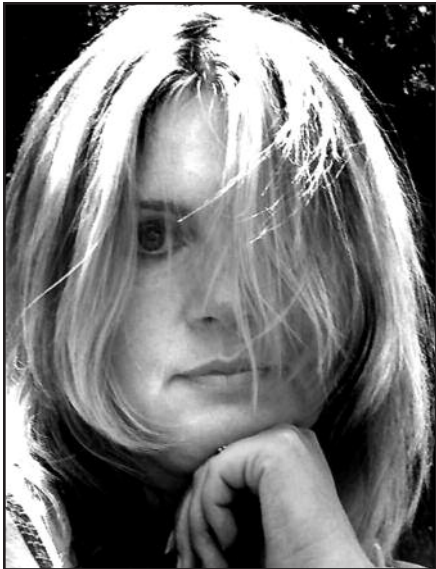
Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Jonas Benamis. Sniegas – juodas ar baltas? • **2-as psl. Poezija, kurios kompasas – moterys.** Dalia Cidzikaitė kalbina Dianą Šarakauskaitę • **4-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Piešti, tapyti, žaisti ir bauginti lietuviškasis Rembrantas moka.../ **Renata Šerelytė.** Naujos knygos • **5-as psl. Algis Vaškevičius.** Trakų pilyje – pirmoji Klaipėdos apskrities menininkų paroda • **6-as psl. Laimutė Adomavičienė.** Pasakininko motto – šypsena ir rausva gėlytė • **7-as psl. Vytautas Kaltenis.** Tiems, kurie neteko tėvynės prie Nemuno ir Priegliaus • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: 15-oji Vilniaus knygų mugė • Pedagogui ir švietėjui Juozui Masilionui – 110

Poezija, kurios kompasas – moterys

Tie, kurie ne vienerius metus gyvena svetur, puikiai žino ir jaučia, kaip sulig kiekvienais metais, praleistais svetimijoje kultūroje, senka gimtosios kalbos šaltinis. Todėl svetimijoje žemėje parašytą net ir trumpiausią, vos kelių eilučių eilėraščių laikau įvykiu, prilygstančiu kone stebuklui. Tokį stebuklą neseniai mums padovanojo Columbia, Maryland valstijoje, gyvenanti poetė **Diana Šarakauskaitė** – prieš keletą mėnesių leidykla „Kauko laiptai“ išleido jos antrąją poezijos knygą „Septyni gailėstingumo darbai kūnui“. Su keliais eilėraščiais iš šios knygos „Draugo“ skaitytojai jau buvo supažindinti, šiandien siūlau pokalbį su pačia poetė, pasak kurios, ji tik du darbus dirbo iš širdies: augino vaikus ir rašė.

Poetė Diana Šarakauskaitė

Jūsų naujos poezijos knygos anotacijoje rašoma, jog esate „postmoderni žemininkė“. Kaip jaučiatės tokiuose rėmuose? Ar žemininkų kompanija Jums sava?

Priešistorės, dvasinio konteksto neturintys ženklai ir ironiškas žaidimas jų atplaišomis manęs niekada nei traukė, nei domino. Vis dėlto balsų daugiskaita, įvairių idėjų, laiko ir vietos scenografiškumas, ornamentika gal ir yra artima, bet tuo pačiu man žodis – tai archetipas, tai provaizdis, tai vidinis spinduliavimas per patį mažiausią į sublimalią amžiną. Man patiktų Wernerio Hammerstinglo šmaikštus apibūdinimas, kad postmodernizmas – tai pati savyje pasimetusi anarchija. Mano temos man yra per daug svarbios, aš jomis rūpinuosi, jos man skauda, aš negaliu žaisti ir juokauti. Turbūt negalime persokti laikotarpių ir įeiti į naują literatūrinę trajektoriją neprisilietę prie buvusiųjų. Gyvenant Lietuvoje man buvo svarbi keleto rašytojų kūryba, skaitydama juos visada ieškojau naujų kalbos formų, kitokio mąstymo, laužomų rėmų. Bet sujauktos parataksės, ironiško, kontekstų atplaišų laikas, manau, baigė. Gyvenime ir mene yra jaučiamas ilgesys kažko tikro, apčiuopiamo, atsigręžiančio prie amžinųjų vertybių archeologijos, estetiškos ramybės, tokios kūrybos, kuri atsuka veidą į žmogų, kuriai ištis rūpi jo išlikimas. O naujosios žemininkės vardu mane pakrikštijo Giedrė Kazlauskaitė pirmos knygos „Medžiai mano tėvai“ recenzijoje. Ji, ko gero, atrado mano poetinius metrikus ir suprato tėvų ir protėvių išpaudus. Giedrė buvo teisi. Aš didžiuojuosi, jei galiu būti šalia žemininkų kaip mokinė ir tapti literatūrinės procesijos tęstinumo dalimi.

Jūsų lyrinis „aš“ daugiaveidis, tačiau jis visada moteris. Kaip vertintumėte bandymus Jūsų poeziją priskirti feministinei poezijai?

Veidų daug, aš bundu kiekvieną dieną vis ta pati, bet ir kita. Naujos patirtys kuria mane, kaip iš naujo gimdo nauja realybė.

Vaikystėje buvau apsupta žmo-

nių, kurie tiesiog mylėjo mane: už viską ir nieką, kad gimiau ir buvau. Tai yra taip svarbu. Augant man atrodė, kad mama buvo švelniausias ir gražiausias žmogus, kokį sukūrė šita žemė. Ji buvo puiki savo profesijos specialistė, gerbiama gydytoja. Bet mums ji buvo mama, kuriai mes buvome svarbiausios, jai niekas nebuvo sunku. Nuo vaikystės mačiau savyje laimingo žmogaus pavyzdį. Ji mus su sese neakivaizdžiai mokė, kaip turime gyventi, kokios turime būti. Todėl niekada negalvoju, kad moteriai įmanoma gyventi nepakėlus galvos, nenorint visko, nesiekiant visko, jau nekalbant apie tai, kad moteris gali kuo nors neprilygti vyrui. O, tai net netilpo į mano vargšę galvą! Augdama maniau, kad galima turėti viską: kurti, turėti vaikus, turėti profesiją, šeimą. Bet dabar nemanau, kad moteris gali viską ir tuo pačiu laiku turėti. Mano mama gyveno paprastesniame pasaulyje: mažas miestelis, absoliutus saugumas.

Tebūnie tik mano atveju, bet aš neturiu ir negalėjau turėti „visko“, todėl rinkausi. Mano pasirinkimas visada buvo – kiek laiko galiu skirti šeimai. Niekas nebuvo svarbiau už vaikus. Aš į tai žiūrėjau mirtinai rimtai. Žinojau, kad nuo neparašyto žodžio neišdžius upės ir nė vienas žmogus niekuo nenukentės, bet nuo nepraleistos valandos prie vaiko lovelės, nuo nenušluostytos ašaros būtų tikrai kažkas pasikeitę. Kol vaikai buvo maži, tik jų balsai buvo mano muzika, tik jų žingsnius skaičiavau, tik jų kalbos buvo mano poezija. Mano ritmas buvo jų ritmas, aš nenorėjau praleisti nė vienos eilutės iš tos knygos. Gal ir todėl, kad daug žmonių nuo mano gyvenimo žaidimų lentos buvo numušti ir turėjau pati išspręsti aibę galvosūkių.

Visos šios istorijos yra tam, kad pasakytiau – nežinau, už ką pasisako mano poezija. Esu su žmogumi. Su tuo, kuris kenčia. Kuris yra mažesnis. Kuris neturi teisių. Kuris yra pažemintas. Kuris neturi galimybių. Už kurį niekas nekalba. Vaikai ir moterys visada greičiau yra nuskriaudžiami, o ypač šiame besiverčiančiame per galvą pasaulyje, todėl mano akys visada atkreiptos į jų likimus. Todėl mano eilėse yra Mama, sesė, dukra, senelė, bobulė, tetos, draugės ir aš visose atliekamose šioje dramoje rolėse... Visos tos moterys yra mano herojės, praeities saugotojos ir dvasios globėjos. Jos – mano kompasas.

Sakote, kad norėtumėte likti ištikima Salingerio laikysenai ir su niekuo niekada nekalbėti, „iš kur tie žodžiai ateina“. Bet šįkart to išvengti turbūt nepavyks. Kaip ir iš kur ateina ne tik žodžiai, bet ir eilėraščių temos?

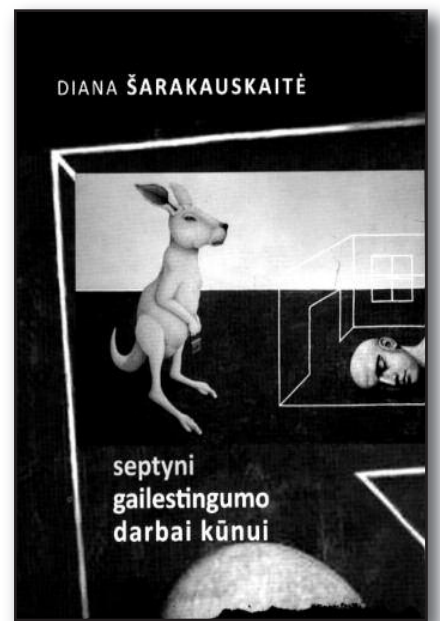
Taip, tik ne todėl, kad norėčiau tapti kokia nors paslaptimi. Salingerio tylą buvo išdava visai kitokių priežasčių, bet man ištis labai imponavo jo laikysena ir gynyba prieš žurnalistų bei gerbėjų invazijas. Esu privatus, už-

daras žmogus, ginantis savo teritoriją. Man tokia laikysena yra natūrali ir mažiausiai meluojanti. Kažkada, net kai buvome universitete Marcelijaus Martinaičio globojami ir visur išdžiai pristatomi „poetais“, jausdavusi nejaukia ir neužtarnautai. Galvodavau, žmonės dirbdavo metų metus, kol užsitarnaudavo garbingą meistro vardą, o mums poeto vardas buvo duotas už kelias parašytas eilutes. Man išvis buvo pretenzinga susitapatinti su poetės statusu. Gyvenant svetimijoje šalyje, juolab rašančio kita kalba, variantas yra mažų mažiausiai keistas. Ko gero, nieko nereiškiantis. Po Vilniaus, po universiteto rašymo laikotarpio aš niekada neturėjau ir neieškojau savo aplinkos. Bet man reikėjo tokios tylos. Vakuomo. Niekas. Tuštumos. Visiškos izoliacijos, kad vėl išgirsčiau savyje žodžius, kad galėčiau viską pradėti iš naujo. Dabar, antrą kartą, jaučiuosi labiau savo vietoje.

Žodžių muzika visada ir visur mane lydėjo, aš ją girdžiu nuo vaikystės laikų kaip amžinybės gausmą. Kai tik esu tyloje, mane apspiečia žodžiai. Nežinau, iš kur jie ateina, bet jie gaudžia su vėju. Veisiejai yra visa ko pradžia, ten aš kvėpavau pilnatvėje, ten tikrai jutau, kad esu gyva, tas miestelis yra mano lopšys. Veisėjuose aš buvau taip arti gamtos, kad jaučiausi jos tikrąja dalimi. Prisimenu, Sigitas Geda kartą man sakė, kai mes su Tėte jį aplankėme Pateruose, apie žiūrėjimą iš arti, rakurosu pakeitimą, apie tapsmą – pasivertimą Dievo oželiu ar avinėliu. Ir aš tada supratau, man taip rodė, kaip turiu skaityti jo poeziją, jo Baltą Nieką, jo Žalgirio mūšio Vytautą, jo Strazdą... Mano akys vaikystėje buvo taip užsižiūrėję, kad jos tapo dalimi visumos, aš neatskyriau savęs nuo kriauklės Ančios ežero pakrantėje, nuo samanų, augančių ant akmenų, nuo lašo, į kurį žiūriu, kol jis krenta nuo irklo, o nukritęs nuribuliuoja tolyn... Grožis, ramybė ir absoliutus visišką laisvės pojūtis. Tiek erdvės, tiek laiko.

Vienas iš išskirtinių Jūsų antrosios knygos bruožų yra lietuviškos tautosakos, lietuviškų ir modernių pasakų motyvai, eilėraščiuose išnyrantys arba kaip detalės, arba kaip tema, kartais siužetas. Ką Jums reiškia pasakos?

Aš nežinau, ar tai išskirtinis bruožas, niekada nesistengiau to daryti sąmoningai. Atkurti ar perkurti pasakas, dainas nebuvo mano tikslas, bet vien klausyti ar kalbėti su „aš“ ir per „aš“ būtų varginančiai bangu. Toji dalyvaujanti dialoge su manimi nešioja kitų žmonių odas, likimus, kaukes. Keisdama jas galiu pasiekti ir man nežinomą, tik nujaučiamą būtį, bandyti įminti kito žmogaus paslaptį, pajusti kitus likimo išpaudus. Atrodo, kad tautosakos yra ir pirmojoje knygoje. Bet man tai – ne žaidimas, ne literatūrinis ornamentas. Tautosaka manyje yra keisčiausiai gyva ir, laikui bėgant, vis gyvėja, o ne slopsta, ji – ne artefaktas. Aš tiesiog sakau žodį, girdžiu jo melodiją džuokų tarmėje ir man atsiveria klodai kalbos, nesibai-giančios džuokų dainų parafrazės. Niekas nereikia ieškoti: kaip vaikas, lobį suradęs, saujomis, riešukučiomis semiu ir geriu iš amžino sidabrinio atminties šaltinio. Šioji atmintis net nėra tiesioginė, ji nėra išmokta, mano tautosakos žinios kuklios: žinau tai, ko nežinau, atsimenu tai, ko neatsimenu. Lyg paėmus seną audinį, iš-

trauki siūlą po siūlo ir kiekviename iš jų yra amžiams įrašyta audinio istorija, spalva, derinys, darbas, rankos, nuo – iki. Taip ir iš manęs vienas žodis traukia kitą, garsas – garsą, metonimija – metonimija...

Laiko tarpas tarp Jūsų pirmosios ir antrosios poezijos knygų yra ketveri metai. Kada nutariate, kad knyga jau baigta ir gali palikti „namus“?

Abi knygos parašytos tiesiog viena po kitos. Vieną užbaigiau, bet kol ji rado kelius pas leidėjus, praėjo tiek laiko, kad buvo parašyta kita. Jeigu ne mano rašytojai draugai iš Lietuvos, nebūtų nei vienos, nei antros. Poetas Valdas Daškevičius ėmėsi aktyvaus gaivinimo iš mirtinos tylos. Tai jis, ne aš, surado, kas tas knygas leis, tvarkė visus biurokratinis reikalus. Be jo, ko gero, būtų tik „pomirtinė“ D. Š. kūryba... Ir tikrai ne todėl, kad nemėgčiau žemiškos laimės ar man nebūtų skani duona. Tik buvau taip toli viskuo nuo bet kokio literatūrinio pasaulio knibždėlyno, nuo savo rašančių bičiulių atstumu ir gyvenimu. Buvimas svetimijoje šalyje kaip reikiant trinkelėjo man per galvą. Jaučiausi išdavusi savo kalbą, savo prigimtį, savo vienintelę meilę ir ištikimybę žodžiui. Per tai – visus ir viską. Baudžiau save tylą, niekaip negalėjau atleisti, botagavau savo nugarą už apleistą kalbą, už paliktą Tėvynę ir vėl ratu tęsiant šitą Kalvariją – vis galvodama: ar turi teisę palaidūnė duktė sugrįžti? O kažkada su kapų šaltumu ėmė aiškėti, kad pats grįžimas jau neturi jokios prasmės vienai ar kitaip. Man reikėjo atrasti vietą rašytiniame žodyje ir sau atleisti išisamoningant, kad tai ir bus vienintelė mano Tėvynė. O tada jau galėjau užrašyti patirtį.

Knyga „Medžiai mano tėvai“ buvo kaip vienas ilgas kvėpavimas ar atsidūsėjimas, ir ji išgelbėjo mane. Aš rašau lengvai, be jokių kančių ir vargų, bijau net tai prisipažinti. Rašau ne aš, o mano ranka, jei kas atimtų tą akimirką lapą ar išjungtų kompiuterį, net nežinočiau, kas parašyta. Atrodytų, kad mintys tegali gimti prisilietusios prie fizinio pagrindo. Žinoma, po tokio rašymo atbunda manyje klerkas, kuris užsideda rankogalius ir skaito, skaito, skaito. Mėto, keičia, brauko, apgalvoja. Tai darau ilgai, kol tiesiog išmokstu visus žodžius mintinai, ir jie palengva visi stojas į savo vietas.

Poezija užrašo mano gyvenimą, per eilėraščių galiu atsekti visus savo judesius, sustingusius erdvėje, apie kurių reikšmingumą nė pati nežinojau, ji atnarplioja, parodo tikrąjį veidą,

Atkelta iš 2 psl.

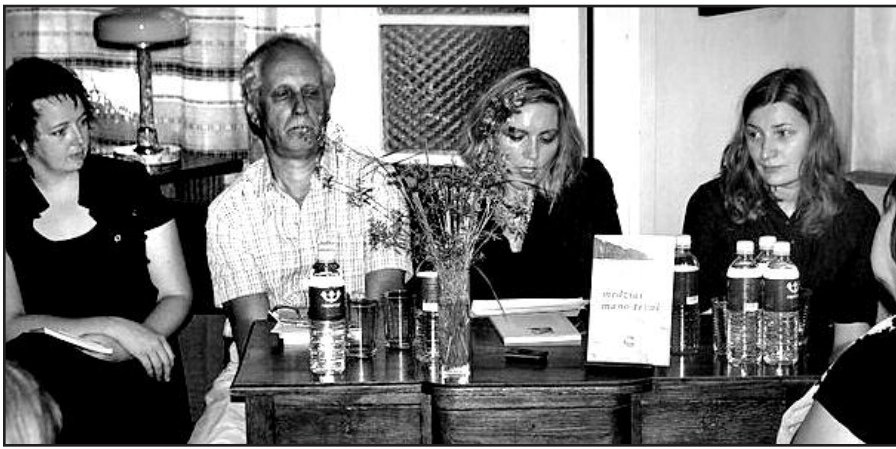
suteikia buvimui aiškia formą, kurios visai nejučiu gyvendama. Nes niekas kitas kaip poezija negali kondensuoti patirties, ji tampa kaip kulka, ji eina kaip strėlė – prasmingai ir su tikslu. O gyvenant, dienos ir valandos liula aplinkui, aš neprisiminčiau savo gyvento gyvenimo, jei jo neužrašyčiau.

Nesinori apeiti ir Jūsų knygos pavadinimo. Ne vienam skaitytojui ji pasirodys mįslė, kitam – labai talpus ir daugiaprasmis, krikščionybėje iššaknijęs pavadinimas. Kaip nutiko, kad būtent jis tapo antrosios knygos pavadinimu?

Taip, jau esu girdėjusi visokių pripažinimų (labai „čiudnas ir čiudniausias“, „ar čia religinė knyga?“, „reikėjo atsargiai su tokiu pavadinimu“ ir t. t.). Džiaugiuosi, kad redaktorius ir leidėjas nebandė perkalbėti manęs dėl knygos pavadinimo, nors žinau, koks jis sunkiasvoris ir ilgas kaip traukinys, bet man toks brangus. Pirmą buvo eilėraščių tokiu pavadinimu, kuris buvo vos ne kaip malda. O tada, sudėjęs visą knygą, man pasirodė, kad tai ir buvo svarbiausia, apie ką kalbu joje. Tai nusakė ir mano kelia, kai po pirmos knygos aš turėjau surasti sau išeitį, kaip čia man išliks... Ir prisiminiau savo Tėtės žo-

nežinoti, kas yra rašoma apie mano poeziją. Bet Jums atsiuntus Rasos Markauskaitės recenziją apsidžiaugiau, kad ji mane „perskaitė“, nes išties sudėjo visus kirčius, kur jie turėjo būti. Net mano poezijos tėvai visi at-rasti (išskyrus pirmąjį, kuris tiesiog užmarino mano širdį dar mokykloje, – Oskarą Milašį). Bet Nyka, Gedas ir Bložė... ir dzūkų kalbos drobulė... taip, taip, nežinau, net kokia tvarka jie turėtų būti išrikiuoti, koku laiku, bet visos šių rašytojų eilutės, knygos nušlifuotos, lapai nublukę nuo skaitymo, o posmų gabalai iki dabar mintinai gyvena galvoje. Jų kasdieninis studijavimas buvo mano tikrasis Universitetas ar MFA.

Aš esu tik tiek, kiek yra verta mano poezija, rašymas. Tokia „diana“ yra bendrinis daiktavardis, ji tiesiog yra, moteris – tai su lagaminais, tai su maisto krepšiais, tai su vaikų delnais savo rankose. Pavargusi, kenčianti, kartais kaip Miunhauzenas pakelianti save už plaukų ir verčianti eiti pirmyn. Ir tiek. Mano gyvenime tikrai nėra nieko, kuo galėčiau pasipuikuoti prieš kitus. Visi riedame traukiniu, turime planus, kur išlipsime, kolei kas dar visi žiūrime pro langą. Keičiasi kraštovaizdžiai ir sėdintys šalia keleviai, svajojame apie tą dieną, kai pagaliau atkeliausime į savo stotelę.

Dianos Šarakauskaitės (trečia iš k.) poezijos knygos „Medžiai mano tėvai“ pristatymas V. Mykoliaičio-Putino muziejuje

dzius, kai jis senų seniausiai vis kartodavo: turime išsiklausyti į septynis gailėstingumo darbus kūnui... Tėtis buvo kažkoks Dostojevskio herojus, nuleistas į gyvenimą. Jis užsispyręs darė savo: nusprendęs sykį būti dosnumo, gerumo, užuojautos žmogui apologetu, iki paskutinės dienos taip ir gyveno. Mes visi turime savo giminėje garbingų žmonių, reikia prisiminti, prikelti juos ne tik per Kūčių vakariene, bet pasikviesti pastiprinimui juos per atmintį, pristatyti savo vaikams kaip Katekizmą. Per šeimą ateina viskas, šeima galingesnė, nei manome. Gyvenant svetimoje šalyje tai ypač aišku – ką vienai viena šeima gali didelėje svetimos kalbos oazėje. Gali viską. Žinau tik, kad mūsų buvimas neturi jokios reikšmės, jei jis gyventas tik sau, dėl savęs, su savimi, per save. Vos ne melstis reikėtų: išeiti iš egoizmo narvo kiekvieną dieną ir atverti akis į kitą, duok mums drašos, Viešpatie...

Mano du svarbiausi moraliniai/literatūriniai/etiniai tikėjimai: tai dostojevskiškas vaiko ašaros klausimas ir salingeriškas batų nusiblizginimas dėl Storosios Damos.

Rasa Markauskaitė pastebi, jog Jūsų pavardė puikiai žinoma lietuviškų literatūrinių žurnalų ir laikraščių skaitytojams. Bet čia pat reikėtų pridurti, jog skaitytojai nieko nežino apie Jus kaip žmogų. Taigi: ką baigėte, kokius darbus Lietuvoje dirbote, kada ėmėtės plunksnos?

Stengiuosi neskaityti recenzijų,

Tiesą pasakius, aš net nežinau, ko linkiu keliauju ir kur ta stotelė.

Turėjau parašyti žodį, kitą išeinant pirmą knygai, ką dariau Lietuvoje. Užrašyta biografija visada skamba gražiau nei realybė. Viskas buvo ir pražuvo, kas buvo Lietuvoje. Buvo daug: ramybės oazė, aiškuma, pilietinė stiprybė, namai su biblioteka, gyvenimo sargyboje stovintys tėvai, daug gražių draugysčių, žmonės, kurie mane mylėjo, kuriuos aš mylėjau. O Amerikoje aš gyvenu „savo paties lagamine“, kaip rašė Nyka, „ir vadinuosi Killalusimeno“.

Ar emigracija kūrybą skatina ar, atvirkščiai, gniaužia? O gal toks galvojimas pernelyg supaprastintas?

Emigracija man daugiau nesuteikia tiesiog fiziškai juntamo skausmo, kurį kentėjau daug metų. Galvoju, kad ne vien mano priklausymas/nepriklausymas šiai vietai teikė tą didįjį skirtumą. Visa tai susidėjo iš asmeninės patirties, netekčių, praradimų. Gyvenamoji vieta ir jos žmonės man nieko blogo nepadare. Anaiptol, ši šalis parodė daug gerumo, padovanojo brangių žmonių ir draugysčių, čia gimė ir užaugo mano vaikai, čia mirė mano Tėvai. Bet ji – ne mano. Ar šitas mūsų gyvenimas, mūsų pastangos išgyventi, išlaikyti lietuviškumą turi kokią nors prasmę? Ar išliksime? Kuo išliksime? Atsakymus turi tik laikantis rankose krištolo rutulį žynys. O mums reikia laistyti nudžiūvusį medį, jokios kitos išeities nėra.

Mūsų vaikai auga protingi ir gražūs, jie ateina iš kažkokios nelabai realios erdvės, nešdami idealizmo, švarumo, meilės tai tolimai, tik įsivaizduojamai Tėvynei vėliavą. Gimę ir augę čia, jie sako: Tėvyne Lietuva... Šeštadieniais dėstau lituanistinėje mokykloje ir negaliu nesakyti komplimentų tiems vaikams. Žinoma, gal mūsų visų pastangos vertos tik šepsio ir šypsio, žiūrint iš Lietuvos perspektyvos, bet esant čia ir žinant, kokia vaikų apkrova, kiek jie turi užsiėmimų, kiekvieną šeštadienį keltis ir važiuoti į mokyklą yra tikrai daug. Ir kas gražiausia, kad tai – ne *pro forma*. Jie visi yra patriotai. Tokius juos užaugino šeimos, labai aiškiai suvokusios hierarchiją, kas joms svarbiausia.

Nežinau mūsų kalbos ateities, ko gero, ji – ne geriausia, juk kalba miršta, nepamaitinta gyvąja kalba. Bet aš turiu ir gražiausių pavyzdžių: dvi iš mano poezijos vertėjų į anglų kalbą yra prof. Gražina Slavėnas ir Ada Valaitis. Abi iš garbingų lietuvių šeimų, jos kalba, jos rašo, jos verčia. Gal ne visi vaikai mūsų ištars daug ar kitą žodį teisingai, bet jie turi daugiau savyje: jie nešiojasi išsaugotą idealą. Ir tai yra tiesiog matoma akimi. Visi, kas iš Lietuvos lankėsi lituanistinėse mokyklose ar buvo „Neringos“ ir kitose stovyklose, apsąla nuo neužnuodyto gerumo. Mūsų vaikai užaugo kitur ir kitaip, bet jie tikrai turės ką duoti savo Tėvynei.

Ar emigracija Jums tėra geografinės vietos pakeitimas ar egzistencinė būseną?

Kažkada tikrai buvo tik ir vien geografinė vieta, kuo toliau manau – vis labiau egzistencinė. Gyvename laike, kai tautos nustoja būti tautomis, savinaikos vandenyse išdyla kalbos, senieji moraliniai kompasai išsielektirinė, praradę centrą, kur būti reiškia jau visai ką kitą, netgi palyginti su nulmėjusio ano amžiaus pabaiga. Aš su siaubu stebiu tą nematomą, diriguojančią globalinę ranką, kuri vedžioja ir stumdo mūsų likimus kaip šaškes, jaučiu, kaip vis labiau esame skurdinami, nors visi kaip vienas esame įbedę akis į ekranus, iš kurių plūsta jau nieko neinformuojanti, nieko nekeičianti abejinga informacija. Visi, padėję pirštus ant klavišų, aprašome savo gyvenimus, kurių net negyvename, o tik įsivaizduojame ar vaizduojamės gyveną. Norimybės iliuzija, gyvenimo aliuzija, o viduje visuose gyvena lygiai toks pats žmogiškas skausmas, žmogaus ieškojimas kito žmogaus siekiant padėti ištvirti vienatvę, ligą, baimę. Tik žmogus su žmogumi vis mažiau kalba. Daugiau nėra aiškių ribų tarp šalių, nori nenori jos išsitrynė ar buvo ištrintos. Ar šis pasaulio ir tautų kraustymasis sustos ar tik plėsis? Todėl noriu kalbėti apie žmogų, jo istoriją ir kelionę: iš namų ieškant namų. Noriu užrašyti tą kelionę, pasakyti tiems, kurių nėra, kad jų gyvenimas nenuėjo vėjais, kad jie turėjo išvargti, ištvirti, kad jų mirtis nėra brūkšny, po to stojant amžinai tylai ir tamsai, pasakyti tiems, kurie ateis po mūsų, kad ir jiems reikės ir vertės nešti tą pačią skutais nuėjusią žmogiškumo vėliavą. Jokių stebuklingų išiečių nėra nei šioje, nei anoje Atlanto pusėje. Mūsų amžiaus žmogus – mažas ir vis mažėjantis, aš esu vienas iš minioje judančių ir klausiančių taškų: kaip mes išgyvensime, kaip ištversime? Ir – ko dėlei?

Neseniai „Literatūroje ir mene“ paskelbtame esė rašote, jog „kalba – tai patikrinamas paragrafas“, o viename iš eilėraščių cituojate poetą Li-Yuong Lee, pasak kurio,

„I want to sing but I Don't Know Any Songs.“ Iš kur semiatės lietuviškų žodžių, talpių metaforų ir asociacijų? Ar nebaisus tas laikas, kai, jei ne Jūs, tai greičiausiai Jūsų vaikai pajaus lietuviško žodžio seklumą ir trūkinėjimą?

Aš tiesiog rašau. Užrašau žodžius, kurie kažkokiais nematomais keliais ateina nežinia iš kur. Lietuviškam žodžiui nėra jokio pavojaus, tie žodžiai nepradings niekur. Nors skaitau ir kalbu perpus – lietuviškai ir angliškai, bet kai pradėdau rašyti, nėra nė vienos kitos kalbos žodžio, niekas nespina – tai tik mano ir mano protėvių kalba. Aišku, kiekvienas parašytas eilėraščių baigiasi pauze, tyla, ir niekas nežino, ar ta tyla jau galutinė, ar vėl rasis žodis. Tik noriu, kad mano rašymas nebūtų pjūklo dzeržgimas pjau-nant medį (baisiausias garsas). Noriu, kad jis susiliėtų su žmogaus likimu ir jį liudytų, pridėjęs ranką prie vaiko kaktos, ant medžio žievės ar Biblijos, kad neprisidėtų prie chaoso kūrimo ar jo įtvirtinimo.

Ak, kiek galvota dėl gyvenimo čia, svetur. Ir apie kalbą. Ir kas, jei mes ir būsime tie, kurie nutrauks gyvosios kalbos grandinę... Aš – tai aš. Bet mąstydama apie vaikus, jutau didžiausią skausmą. Jų padalintą buvimą „tarp“, kultūrinį trupmenišumą. Pradžioje pats svarbiausias dalykas buvo, kad jie kalbėtų lietuviškai, kad mes susikalbėtume. Bet tuomet, kai jie išmoko kalbą, jie tapo ir tikrais Lietuvos patriotais. Dabar žiūriu ir galvoju, kas tai, koks tai augalas? Žinau, kad mano vaikai gali būti ir čia, gali būti ir ten, tik bijau, kad jiems įrežta nepriklausymo abiejose erdvėse galimybė.

Man labai artima Li-Young Lee kūryba, esu išvertusi daug jo eilėraščių, kada nors gal jie net taps atskira knyga. Jis – vienas rašytojas, kurio migracijos tema yra kaip giedojimas iš šventųjų raštų. Lee poezija semiasi patirties iš klasikinės kinų poezijos, jo asmeninės istorijos kronikų. Daug kas susiškaukia su mano šeimos istorija, kartais net iki kraupokų detalių, ir man pasirodė, kad mūsų literatūrinis pokalbis tarp tekstų gali būti įdomus ir prasmingas. O tada mūsų patirtis atsidūrus Amerikoje, lyg ir oazėje, kuri dovanoja iliuzinę ramybę, palengva ištrindama bet kokios tapatybės ženklus.

Poetė, išeivė, mama, žmona... Kaip šį sakinį pratęstumėte? Kurie vaidmenys išsiriškiuoti pirmiausiai, antraisiais ir t. t.?

Visas yršku, bet tik duotuoju laiku, kol staiga pamatai, kaip tas vaidmuo susilygina, yra pilkas ir plokščias. Laiko tarpas, kuris rodės ypatingas, kaip žuvis iššoksta iš vandens, sužėruoja saulėje, vėl neria atgal ir suvisam pradingsta. Kažkada visi vardai man tiko, visi buvo svarbūs. Bet niekas neprilygs džiaugsmui rašyti. Bijau, kad net gyvenimas nėra man toks patrauklus.

Buvimas mama šioje hierarchijoje absoliučiai karūnuojantis. Aš tik du darbus dirbau iš širdies: auginau vaikus ir rašiau. Kažkada, kai vaikų balsai buvo jauni ir skardūs, jie užtvindė visą aplinkinę erdvę ir aš nieko kito negirdėjau. Dabar jiems paaugus arba beveik užaugus, galiu po truputėlį grįžti prie savo upės vagos. Gyvenimas kukliai palaukė, bet užtat koks gerumas turėti šalia savęs tokius mūrus, kokiais tapo vaikai! Visi vieni kitus užauginome, davėme laiko išsižaisti, išsitiesti, būti... Dabar atėjo laikas darbams. Ir jiems, ir man.

Kalbino Dalia Cidzikaitė

NAUJOS KNYGOS

Renata Šerelytė

Gilles Lipovetsky.

Tuštumos era: esė apie šiuolaikinį individualizmą.

Vilnius, Mintis, 2013

Perskaičius šią knygą, viešojoje erdvėje paplitę žodžiai „asmenybės žavesys“, „individualybės raiška“ bei frazės apie kūrybingo ir inovatyvaus individo (ar tai tas pats, ar visgi ne?) ugdymą gali nuskambėti visai ne taip, kaip linkę manyti postsovietinės erdvės žmonės, dar ne taip seniai kentėję nuo priverstinės niveliacijos. Grenoblio universiteto profesorius, filosofas ir sociologas Gilles Lipovetsky, tiriantis vertybių sistemas, gyvenimo būdo ir elgsenos pokyčius Vakarų visuomenėse, penkiose esė diagnozuoja postmodernioje Vakarų visuomenėje išsigalėjusį individualizmą kaip abejingumo ir narcisizmo erą, kurioje dominuoja pasirinkimo spektras, kaip galima būtų spėti, ir suformavęs šios eros pagrindus.

Autorius plačiai apibrėžia šiuolaikinio Narcizo pasirinkimo spektrą – nuo pramogų iki politikos ir religijos. Įtikina autoriaus pateiktas civilizuotos ir persisotinusios visuomenės skerspjūvis: pramogos kaip paslaugos, užpildančios visą žmogaus būtį, dominantė. Pateikiamos išvados, kas atsitinka, kai paslauga (pramoga) ima glemžtis ir jai nepriklausančią žmogaus būties dalį, siūlydama ne tik gerbūvio paslaugas, bet ir pseudodvasinį gyvenimą (ezoterika, „madingos“ religijos ir dvasinės praktikos etc.). Gausios F. Nietzches ir Z. Freudo citatos, be abejonės, pabrėžia ir išryškina tai, kas būdinga tokiai visuomenei – antžmogio transformavimasis į Narcizą ir meilę pačiam sau (sekso kaip paslaugos pasiūla – viena iš ryškiausių narcisistinio gyvenimo linijų). Ne kartą nuskambėjusi autoriaus diagnozė, konstatuojanti visuomenės būseną ir išreikšta būtojo laiko aplinkybe – „Dievui mirus“, – nors ir figūruoja kaip aiški nuoroda į Nietzches filosofiją, veikia primena F. Dostojevskio ištarbę „Jei Dievo nėra, viskas galima“. Galimybės, kurias autorius apibrėžia ne tik kaip hedonistinių pasirinkimą, bet ir autoritetų nepaisymą, papročių keitimąsi, ikūnija ne būties pilnatvę, o veikia paradoksa – kuo pasirinkimo daugiau, tuo didesnė tuštuma, tuo storesnė Narcizo kapsulė, tuo gilesnis beprasmiškumo jausmas.

Bet ar skurdas, negalia ir skausmas, visi keisti ir nenuspėjami dalykai,

kurių žmogus negali pasirinkti, kurie nesuteikiami kaip paslaugų paketas, tokiose visuomenėse neegzistuoja, yra negalimi? Galbūt – nepriimtini, pamirštami, paliekami paribiams, paraštėms. O paribiai, paraštės prastai nutylimos, nematomos, nes dažniausiai netelpa į bendrą mokslinę schemą. Todėl teiginys, kad niekas nebetiki darbu, valdžia, Bažnyčia, institucijomis, veikiausiai tinka schemą atitinkančiai paslaugų vartotojų daliai, kuri iš tiesų šiems sąvokoms abejinga, bet kurgi paribiai? Tikintieji, maištaujantieji? Kad jų nėra, kad maištas išnyko kaip sąmoningo protesto forma – sunku tuo patikėti. Niekur nedingo valkatos, ligoniai, pamišėliai, nevykėliai ir keistuoliai. Savotiškas šventųjų luomas – kiekvienoje visuomenėje jų yra, tik, žinoma, sunku būtų tikėtis, kad šiuolaikinis Narcizas juos pastebėtų ar bent įtartų egzistuojant. Galbūt yra netgi kentaurų ir nykštukų, kurie gyvena mūsų visuomenės paribiuose. Kodėl turėčiau tikėti Narcizu, o netikėti nykštukais?

Viena įdomiausių Lipovetsky esė – apie vadinamąją „humoro visuomenę“, kai humoras tampa hedonistinės visuomenės palydovu, kai būti žaismingas tiesiog privalai, nes tai madinga, o kita vertus, kas gi geriau apsaugo Narcizą nuo išprotėjusių paribių, jei ne juokeliai ir šypsėnos? Tačiau tai vėl atkleidžia paradoksa – „pirma kartą veikia mechanizmas, kuriam pavysta palaipsniui naikinti polinkį juoktis“ (100 p.). „Gebėjimas juoktis silpnėja, tik „šioji tokia šypsėnelė“ vietoj „nevaržomo juoko“; „belle époque tik prasideda, civilizacija toliau darbuojasi kurdama narcisistinę žmoniją be aistros ir be juoko, bet persotintą komizmo elementais“ (101 p.). Kad šis „humoro visuomenės“, nebemokančios juoktis, kūrimas prasidėjo gerokai anksčiau, liudija G. K. Chestertonas, rašęs: „Mūsų kultūra dabar yra tokioje stadijoje, kai besišypsantys kritikuoja besijuokiančius“. Šypsena „visada asmeninė ir slapi (ypač kai ji pagiežinga), o juokas – užkrečiantis ir visuomeninis reiškinys; jį netgi galima laikyti viena iš kolektyvinės valios atgyvenų“ („Apie juoką“, G. K. Chestertonas, „Esė“). Ką jau čia bepridursi – išgirdęs žodžius „kolektyvinis“ ir „visuomeninis“, Narcizas turėtų nuvysti bent jau iš snobizmo.

Perskaičius šią knygą, skaitytojo nebegąsdins politikų ir žurnalistų virkavimas, kad Lietuvoje nemaža dalis žmonių gyvena žemiau skurdo ribos (su tuo nesutinka kriminaliniai sluoksniai, pastoviai išviliodami iš pensininkų tūkstančius litų investicijoms Mėnulyje ar praeiksmui nuimti), valstybės valdyti besiveržiančios bufetininkės ir žalieji žmogeliukai iš kosmoso, pasiryžę užgrobti žemę, mįslingi tuštumos ratai javų laukuose ir žmonių galvose. Paribių bangavimas pas mus dar toks stiprus ir gaivalingas, kad tuštumos elitas vargiai atsilaikys, kokias dideles gerbūvio kapsules besusikurtų, kaip saugiai besuspakuotų. Be to, dar sugebame ir juoktis, ir verkti. Netgi nežinau, kuri iš šių vertybių yra didesnė. Galbūt juokas pro ašaras.

Literatūra ir menas, 2014 vasario 21 d.

**Piešti, tapyti, žaisti ir bauginti
lietuviškasis Rembrantas moka...**

Kauniečio Arvydo Brazdžiūno-Dusės paroda „Grobuonys ir kiti“ Vilniaus galerijoje „Meno niša“

Draugų portretai. Drobė, aliejus, 2010–2013

**Laimutė
Vasiliauskaitė-Rožukienė**

Tapytojas Arvydas Brazdžiūnas-Dusė – „Lūžio kartos“ atstovas, parodose dalyvauja nuo 1984 m., Lietuvos dailininkų sąjungos narys nuo 1995 m., dirba tapybos, sieninės tapybos srityse. Galerijos „Meno niša“ dviejose salėse eksponuojami aštuoni, daugiausia didelio formato paveiksai. Pirmoje salėje didžiulis (190 x 230 cm) paveikslas „Grobuonis“ reprezentuoja parodos idėją. Jam pozuotoja rasti buvo nesunku, sako autorius, prie baro už alaus bokalą... „Tapytojas filosofiskai, atsietai ir drauge – labai asmeniškai vaizduoja figūras, užpildančias drobių plokštumas. Tačiau kartais galvas keičia kūnai: vienam pavieniausių paveikslų „Grobuonis“ galvos nereikia. Masyvus kūnas, regisi, netelpantis į drobę, godus ir dėl to grėsmingas, atsainiai besiilsintis, ištiesęs ranką su aštriais raudonai lakuotais nagais. Betrūksta, kad nuo jų imtų varvėti kraujas. Bet to taip pat nereikia: tapyba savaime pakankamai paveiki, kad išreikštų ir parodytų grėsmę vien vaizdu“, – teigia anotacijoje menotyrininkė dr. Jurgita Ludavičienė.

Anot J. Ludavičienės, „piešti autorius moka, tapyti – irgi, bauginti – taip pat (bauginamas žaisti arba žaisdamas bauginti). Darbuose galime matyti ne tik meną (nutapytą atsietą šaltoka tapybine mariera), bet ir dailininko artimą aplinką, personažus (jų veidus), kuriuos jis gerai pažįsta, kasdien susiduria, ir jį patį. Visus jis sugeba perkelti į tolimą laiką, skatina atpažinimo džiaugsmą (menininkai Kunickas, Vaičys, kt.). Autoriaus sugalvotos konstrukcijos už užuolaidos, kurią patraukus gali atsiverti tikrovė, keista, bauginanti. Žiūrint kiekvieną darbą švelniai neapleidžia panašus jausmas kaip Deivido Linčo (David Lynch) filme „Mėlynas aksomas“. Paroda ne veltui vadinama „Grobuonys ir kiti“ – tai, kas slypi už užuolaidos, už vėliavos, už kitų epochų kostiumų. Luobelis, skiriantis laukinį nuo civilizuoto žmogaus, labai plonas, tai trikdo. Tą grobuonį pamatai ir savyje, tai nėra labai smagu.“

Pasak tapytojo Arvydo Brazdžiūno – Dusės, paveikslų atsiradimo

istorija tokia. „Kasmet vasario 16-ąją Kaune mes pristatom geriausius savo darbus. Sugalvojau nutapyti autoportretą, ir draugus į jį įtraukiau. Už paveikslą („Karininkų puota“) gavau premiją, M.K. Čiurlionio knygą ir 200 Lt. Merginos menininkės sako – kodėl paveiksle tik vaikinai? Po kelių metų, 2009 m., nutapiau „Damas“ ir vėl gavau premiją.“

Daugelį parodos lankytojų domino paveikslų diptichas „Karininkų puota“ ir „Damos“: kodėl paveiksle autorius vaizduojamas nuogas ir atsisukęs į žiūrovus? Arvydas Brazdžiūnas-Dusė: „Tai paveikslas paveiksle, aš tapau ir į jus žiūriu. Kodėl plikas? Kai tapai, visada apsinuogini dvasiškai“. Diptichas (abu paveiksliai) įvertinti 22 000 Lt. „Ar kuris iš draugų nupirktų, ypač tie, pavaizduoti paveiksle?“ – paklausiau autoriaus. „Nebent iškirpus kiekvieną veidą po kvadratėlių“, – atsakė autorius.

Parodoje yra ir paveikslas, skirtas vaikams. Tas „Mergaitės“ – gatvės muzikantes – dailininkas pamatė vienoje Kauno gatvėje, užkalbintos jos atsakė, kad dar negroja, dar tik styguoja. Ilgai stygavo, todėl paveikslas fonas viršuje tamsesnis, nes gyvenimas dar prispaus bestyguojant... Turintis architekto išsilavinimą, dailininkas tapo jau labai seniai, o architekto duonos niekada ir neragavo. Užtat tapo preciziškai ir profesionaliai, kaip tikras meistras. Daugybė jo darbų (ir sieninė tapyba, ir ornamentai, ir įvairios puošybos detalės) iš senovės žemaičių gyvenimo scenų, nutapyti ar sukurti senųjų meistrų senovine maniera, puošia Vilniaus restoraną „Žemaičiai“. □

Kojos. Drobė, aliejus, 2011

Trakų pilyje – pirmoji Klaipėdos apskrities menininkų darbų paroda

Algis Vaškevičius

Klaipėdoje šiomis dienomis galima pamatyti neįprastą akiaireginį – prie Kultūrų komunikacijų centro parodų salės vingiuojančias žmonių eiles. Tokių didžiulį lankytojų susidomėjimą sukėlė pirmą kartą Lietuvoje eksponuojama garsojo dailininko Salvadoro Dali paroda „Materialusis siurrealizmas“. Sausio pabaigoje lankytojus pakvietusi paroda muša visus lankomumo rekordus – vien per pirmąsias keturias dienas ją pamatė daugiau kaip 2 tūkstančiai klaipėdiečių ir miesto svečių.

Tarp parodoje eksponuojamų siurrealistų darbų yra Dante Alighieri poemos „Dieviškoji komedija“ iliustracijų ciklas (sukurtas 1951–1960 m.), litografijų ciklas „Dvylika apaštalų, arba Apskritojo stalo riteriai“ (1977 m.) ir daug kitų darbų, tarp kurių – proginiai medaliai, dekoruotos lėkšės, S. Dali sukurti pašto ženklų, vynu etikečių maketai ir pan.

Parodos uždarymo išvakarėse vasario pabaigoje į paskaitą „Siurrealizmo idėjos architektūroje“ pakvies architektas, Lietuvos architektų sąjungos Klaipėdos apskrities organizacijos pirmininkas Vaidotas Dapkevičius. Parodų rūmuose, kur vyksta ši paroda taip pat galima pažiūrėti televizijos dokumentikos filmą apie Salvadorą Dalį „Švelnusis autoportretas“ bei ištraukas iš TV laidų, kuriose jis dalyvavo.

Kol Klaipėdoje minios žmonių veržiasi į šią parodą, patys Klaipėdos apskrities menininkai pirmą kartą surengė savo darbų parodą Trakų pilyje. Čia – tikra ramybė, lankytojų nedaug, bet klaipėdiečių darbais domimasi, prie jų parodos stendų gyvai diskutuojama.

Tokios parodos idėja kilo praėjusiais metais, kai buvo minimos 90-osios Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos metinės. Tada Klaipėdos apskrities dailininkų sąjunga pasiūlė Trakų istorijos muziejui pasirašyti bendradarbiavimo sutartį. Tokia sutartis buvo pasirašyta pernai gruodžio 13 dieną, o jau vasario pradžioje istorinėje Trakų pilyje surengta pirmoji penkių šio krašto menininkų kūrybos paroda.

Klaipėdos apskrities dailininkų sąjunga buvo įsteigta 1997 metais, siekiant aktyviau, profesionaliau ir šiuolaikiškiau skleisti Klaipėdos dailininkų kūrybą Lietuvoje ir užsienyje. Joje yra 16 Klaipėdos krašto dailininkų, kurie dirba tapybos, fotografijos, grafikos, skulptūros, keramikos, juvelyrikos srityse.

Klaipėdos apskrities dailininkų sąjunga yra įsteigusi Baroti meno galeriją, su kuria kartu rengia įvairias parodas ir pačioje Klaipėdoje, ir kitose Lietuvos galerijose bei užsienyje. Per penkiolika veiklos metų buvo surengta keliasdešimt Klaipėdos dailininkų parodų Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Šiaulių meno galerijose, Lietuvos Respublikos Seime. Parodos buvo surengtos ir Rusijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Skandinavijos šalyse, Olandijoje ir kitur.

Trakų pilyje pristatomi penki vidurinėsios kartos Klaipėdos krašto kūrėjai: tapytojai Danielius Rusys, Arvydas Karvelis ir Rytis Martinionis, juvelyras Vidus Bizauskas bei keramikas Isroildžon Baroti.

Parodos akimirka.

Algio Vaškevičiaus nuotraukos

Danielius Rusys – savamokslis tapytojas, jau sulaukęs brandaus amžiaus baigęs Vilniaus dailės akademijos studijas. Tai nuo 1991 metų parodose dalyvaujantis originalaus mąstymo ir pasaulėjautos menininkas, kuriantis labai savitą, gilaus emocinio, poetinio ir filosofinio turinio tapybą, kurios negalima priskirti jokiai profesionaliai tapybos mokyklai.

Rytis Martinionis daugiausia dirba tapybos, vitražo ir asambliažo srityse. Dailininkas 1985 m. baigė meninio stiklo studijas Estijos Talino dailės institute. Parodose dalyvauja nuo 1989 metų. Pasak parodos rengėjų, tapytojo paveiksluose pasaulio įvykiai, literatūros sukeltos emocijos, gatvės vaizdai, net paprasčiausios buitės de-

talės įgyja stiprų filosofinį užtaisą. Patekstes paryškina ir paveikslų pavadinimai, perteikiantys autoriaus poziciją ir vieną ar kitą gyvenimo reiškinį, mintį, idėją.

1983–1990 metais grafinį dizainą Vilniaus dailės akademijos Klaipėdos vizualinio dizaino katedroje studijavęs Arvydas Karvelis jau nuo 1989 metų pradėjo dalyvauti parodose. Intriguoja ir žavi ne tik mįšlingos jo paveikslų istorijos, bet ir jų faktūra, kaip menininkas elgiasi su savo kūrinių paviršiais. Jis tapo ant kartono ir drobės, jam vienam žinomais būdais priversdamas juos skilinėti ir aizėti lyg stiklą.

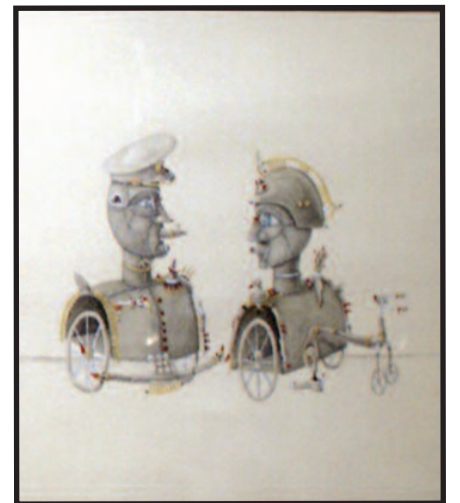
Vidus Bizauskas vadinamas rūmų dailininku. Jis – žinomas auksakalys,

savo srities profesionalas, 1988 metais baigęs Estijos valstybinį dailės institutą Taline. Jis sukūrė Klaipėdos ir Šiaulių merų regalijas, šių miestų garbės piliečių medalius, tarybos narių ženklus, Klaipėdos kultūros magistrų ir Antano Šabaniausko konkurso laureatų žiedus.

Isroildžonas Baroti kilęs iš Tadžikijos. 1974–1978 m. studijavo keramiką Dušanbės meno technikume. 1984 m. baigė keramikos studijas Lietuvos valstybiniame dailės institute ir apsigyveno Lietuvoje. Nuo 1985 m. gyvena ir kuria Klaipėdoje, o parodose dalyvauja nuo 1983 m. Jo kūryboje magiška dera gimtosios šalies Rytų kultūros įtaka ir paties autoriaus lietuviška patirtis. □

Ryčio Martinionio tapybos darbas

Juvelyro Valdo Bizausko kūriniai

Pasakininko *motto* – šypsena ir rausva gėlytė

Laimutė Adomavičienė

Kovo 1 d. sukanka 50 metų, kai staiga mirė Julius Viktoras Kaupas (1920–1964) – rašytojas, literatūros kritikas, psichiatras, tapytojas, visuomenininkas. Pasak žmonos Dalios Galaunytės-Kaupienės-Augūnienės, J. Kaupas išskubėjęs Anapilin prieš patį kūrybos pakilimą. Jau buvo išitvirtinęs kaip gydytojas psichiatras JAV, vaikai ūgtelėję, atsirado daugiau laiko rašymui bei tapybai. O jis taip svajojęs apie tokį metą, kai galėsiąs vien tik kurti! Rašytojas yra teigęs, kad planuoja sudaryti novelių rinkinį, rašyti romaną... Gimusiam ir užaugusiam inteligentiškoje bankininko Juliaus Kaupo ir Emilijos Kaupienės šeimoje, būsimajam rašytojui buvo sudarytos visapusiškos sąlygos augti bei lavintis.

J. Kaupas – unikali asmenybė, gebėjusi gyventi kitaip nei dauguma žmonių. Pakilęs virš kasdienybės smulkmenų, dažnai svajingai nusiteikęs, nepakeičiamas optimistas, rašytojas dažnam priminė literatūrinius herojus – Gestą Berlingą, Tomą Nipernadij, Don Kichotą. J. Kaupas nemėgo laikytis jokių stereotipų, dievino pokštus: kartą, gyvendamas DP stovykloje, stomatologijos kabineto iškabą sukeitė su batsiuvio iškaba. Arba – rožes, kitas gėles kirpdavo chirurgo žirkklėmis, o šeimininkams vokiečiams padėkodavo, ant krūmų pakabindamas dešimties markių banknotus!

Lietuvių literatūroje J. Kaupo pasakų reikšmė neabejotina: jis laikomas lietuviškos miesto pasakos pradininku. Kaip teigė pats autorius, pasakas pradėjęs sekti savo jaunesniam broliukui Algiui Kaupui. „Tos pasakos turėjo, žinoma, vieną nežymų trūkumą: mat jos niekad nebuvo užrašytos. Užtat pastebėjau, kad jos taip pagaudavo klausytoją, kad, spėju, to tobulumo antrą kartą pasiekti savo kūryboje man jau niekad nepavyks.“ („Jaunimo literatūros laureatas kalba“, 1949, in: Julius Kaupas, „Raštai“, Chicago, 1997, p. 628) J. Kaupas pasakas kurti pradėjo dar būdamas Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto studentas. Pirmieji pasakų bandymai – „Vytkukas ir musė“, „Stirniukas: Senujų laikų padavimas“, „Šokoladinis kareiviukas“, „Kalėdų pasaka“, „Karalio kova“ – 1943 m. buvo paskelbti žurnale „Žiburėlis“. Tais pačiais metais debiutuojančio autoriaus novelė „Banknotas“ laimėjo žurnalo „Savaitė“ novelės premiją. 1944 m. žurnalas „Savaitė“

Julius Kaupas (k.) ir Marius Katiliškis

Julius ir Dalia Kaupai.

„Draugo“ archyvo nuotr.

publikavo J. Kaupo pasakas „Trys karaliai“, „Laikrodininkas Tuktukas“, „Senė Brumbienė ir daktaras Kripštukas“, „Dažytojo Tepliaus margučiai“.

Nepalankios istorinės ir politinės aplinkybės sutrikdė ramiai J. Kaupo gyvenimo tėkmę. Ką tik studijas baigusiam jaunuoliui, kaip ir daugumai, 1944 m. teko emigruoti į Vokietiją per Rytprūsius, Austriją. Emigracijos pradžią J. Kaupas vaizdingai ir ironiškai aprašė „Šešiuose laiškuose“, skirtuose bičiuliui Alfonsui Nykai-Niliūnui. Laiškuose deklaruoja sąmoningą pasirinkimą gyventi žaismingai: „Aš nenoriu supasuoti, bet noriu į visa žiūrėti blaiviai, juoktis – arba, dar geriau, – šypsotis ir neštis švarko atlape rausvą gėlytę. Toks yra mano motto.“ (I laiškas, in: J. Kaupas, „Raštai“, p. 601). 1946 m. J. Kaupas parašė ir apsigynė disertaciją iš farmakologijos Tübingeno universitete. Tuo metu dar studijavo filosofiją, meno istoriją ir literatūrą. Laisvalaikiu nepamiršo pomėgio tapyti. Originaliai išdekoravo šeimos (jau buvo susituokęs su gimnazijos laikų drauge Dalia Galaunyte) buto sienas, ant kurių raitėsi velniai, raganos ir kitokios figūros iš garsiųjų Europos pasakininkų knygų. Pagrindinę vietą užėmė geriausių draugų – Alfonso Nykos-Niliūno, Henriko Nagio – portretai. Be to, J. Kaupas gilino ir dailės studijas: studijavo tapybą Vytauto Kazimiero Jonyno vadovaujamoje meno mokykloje.

Rašytojas buvo visuomeniškas: dalyvavo sambūrio „Šviesa“ veikloje, vėliau „Santaros“ suvažiavimuose, kuriuose skaitydavo paskaitas.

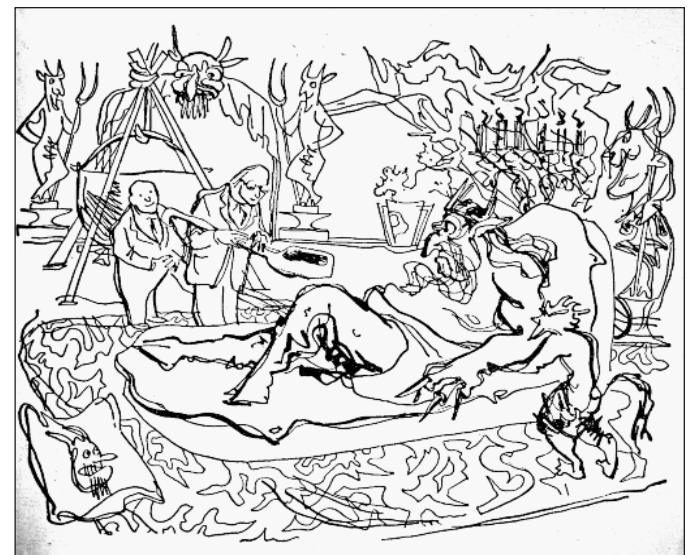
Pasakininkas, 1948 m. begyvendamas DP stovykloje, išleido garsųjį pasakų rinkinį „Daktaras Kripštukas pragare ir kitos ne mažiau įdomios pasakos, surašytos slaptose Kauno miesto kronikose“, puikiai iliustruotą dailininko Adolfo Vaičičiaio. Lietuvoje J. Kaupo pasakų rinktinė buvo perleista sovietmečiu – leidyklos „Vaga“ 1984 m. (deja, su kupiūruotais tekstais) ir 2006 m. pakartotos leidyklos „Versus aureus“ (tačiau be atminty išliekančių A. Vaičičiaio iliustracijų).

Pasakų erdvė – gimtasis Kaunas, kuriame rašytojas gimė, praleido vaikystę, mokyklinius metus Jėzuitų gimnazijoje (1929–1938), Karo mokykloje (1938–1939), studijų metus – Medicinos fakultete (1939–1944). Pasakų rinkinyje Kaunas iškyla kaip stebuklų miestas, kuriame netikėtai gali ištikti nežemiškas įvykis: atsiverti pragaro vartai, atgyti žaislai ir pan. J. Kaupas įrodė, kad Lietuvos miestas gali prilygti nuotykingam Drezdeni ar kitam Europos miestui. Jau ne vienerius metus diskutuojama dėl Kazio Almeno iškeltos idėjos – Kaune pastatyti paminklą garsiam pasakininkui J. Kaupui. Tikėkimės, kad iki rašytojo 100-ųjų gimimo metinių jubiliejaus paminklas iškils.

Pasakai J. Kaupas yra paskyręs kelis tekstus: „Pasaka ir realybė“, „Devyniabolės“ interpretacija“, taip pat straipsnio „Lietuvių kultūros ideologiniai pagrindai“ fragmentus. Štai svarbiausiam straipsnyje „Pasaka ir realybė“ autorius teigia: „Pasakai kartais prikišama, kad ji savotiškai apgauna žmogų; ji leidžia jam pasprukti iš realybės į svajonių šalį. Ta svajonių šalis, tiesa, esanti gražesnė, bet nereali ir iš jos nesą jokios konkrečios naudos. Žmogus pasvaajoja ir nedaro nieko realaus savo buičiai pagerinti. Čia yra krislas tiesos. Pasaka yra viltis ir tikėjimas ateitimi. Tuomet ji palengvina sunkią konkretybę. Tačiau pasaka niekur nesutinka su pasaulio neteisybėmis. Ji tas neteisības suformuluoja ir tarsi iškvepia žmogų siekti kitoniško gyvenimo.“ (J. Kaupas, „Raštai“, p. 583)

Be pasakų, J. Kaupas sukūrė novelių, kurias planavo išleisti atskiru rinkiniu „Saulėgėražo mėnulio šviesoje“, bet taip ir nespėjo. Tiesa, dauguma buvo paskelbtos periodinėje spaudoje, kai kurios verstos į anglų kalbą.

J. Kaupas pasižymėjo kaip išvalgus kritikas, ypač kaip objektyvus Alfonso Nykos-Niliūno, Henriko Nagio, Nelės Mazalaitės ir kitų lietuvių autorių vertintojas. 1959 m. atsakydamas į žurnalo „Literatūros lankai“ anketą, teigė, kad viena iš nepakankamai įvertintų lietuvių literatūros knygų – Kristijono Donelaičio „Metai“. Minint lietuvių grožinės literatūros pradininko K. Donelaičio 300-ąsias gimimo metines, 2014-iejį pa-

„Dr. Kripštukas pragare“.

Adolfo Vaičičiaio iliustracija

skelbti K. Donelaičio metais. Tad ne vieną kartą turėsime progą prisiminti šį kūrinių ir įsitikinti jo meline verte.

Panaši situacija ištiko ir paties J. Kaupo kūrybą. Sovietmečiu Lietuvoje išeivių rašytojo kūryba buvo nutylima ir neįvertinta, išskyrus minėtą 1984 metų „Daktaro Kripštuko pragare“ (pasakos, apsakymai, esė) leidimą, sudarytą Vytauto Kazakevičiaus. J. Kaupo „Raštų“ leidimas egzilyje patyrė net 32 metų leidimo ir redagavimo odisėją... 1997 m. Čikagoje Algimanto Mackaus knygu leidimo fondas pagaliau išleido Kosto Ostrausko ir Alfonso Nyko-Niliūno sudarytus „Raštus“, kuriuose buvo išspausdinta ir neskelbtų archyvinų tekstų.

Laimei, padėtis pasikeitė. Šiandien J. Kaupo vardas nebeištrinamas iš lietuvių literatūros istorijos ir kultūros. □

Tiems, kurie neteko tėvynės prie Nemuno ir Priegliaus

Vytautas Kaltenis

Mokslų ir enciklopedijų leidybos centras Vilniuje kartu su Mažosios Lietuvos fondu JAV ir Kanadoje baigia rengti bei versti į anglų kalbą „Mažosios Lietuvos enciklopedinį žinyną“. Išspausdinti numatyta šią vasarą.

Tai 2000–2009 metais išleistos keturių tomų „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ pagrindu parengta knyga angliškai skaitančiai visuomenei apie buvusius Šiaurės Rytprūsius – Mažąją Lietuvą: Klaipėdos kraštą (Lietuva) ir dabartinę Kaliningrado sritį (Rusija) iki 1945 metų.

Knygos laukia ne tik iš šių žemių kilę išeiviai, kurie dar lanko gimtinę ar pasakoja apie ją savo vaikams bei anūkams, bet ir visi kiti, besidomintys baltų istorija, visų pirma žurnalistai ir mokslininkai. Žinyno išleidimu suinteresuotos lietuvių išeivių bendruomenės JAV ir Kanadoje, Karaliaučiaus (dabartinio Kaliningrado) srities mokslo ir mokymo įstaigos, kraštiečių išeivių organizacijos Vokietijoje, turistai.

Žinios apie Mažąją Lietuvą (prūsų lietuvių) labai menkos net artimose šalyse, įskaitant ir Vokietiją, administravusią šias teritorijas iki Antrojo pasaulinio karo (Klaipėdos kraštas prijungtas prie Lietuvos Respublikos 1923 m.). Dar skurdesnės žinios apie krašto istoriją dabartinėje Kaliningrado srityje, sufomuotoje jau po karo, kur ilgą laiką buvo skleidžiamas mitas apie nuo amžių čia buvusias slavų žemes. Esama nemažai publikacijų vokiečių kalba apie tuometinę Rytų Prūsiją, tačiau jose daugiausia aprašyta tik vokiškoji paveldo dalis. „Mažosios Lietuvos enciklopedinis žinynas“ bus pirmasis leidinys užsienio kalba, pateikiantis enciklopedinio pobūdžio žinias pirmiausia apie lietuvių kultūros paveldą, kartu parodant ir Mažosios Lietuvos daugiakultūriškumą, nes čia kelis amžius vieni šalia kitų gyveno lietuviai, prūsai, kuršiai, vokiečiai, jų kultūrų sąveika suformavo unikalius bruožus.

Pasak lietuvių filosofo ir rašytojo Vydūno (1868–1953), kuris kalbėjo apie dabarties globalizacijos (nors to termino ir nevartojo) problemas, žmonijos vienijimąsi ir tautos situaciją tame vienijimosi procese, vokiečių ir lietuvių santykiai per septynis šimtus metų klostėsi it didžiulė drama.

Kokią rado Mažąją Lietuvą čia atėję kryžiuočiai?

Vydūnas: „Vakaruose mūsų tėvynė prigludusi prie bekrastės jūros. Tarsi sustingusios vilnys nubanguoja per kraštą kalvos, įlinksta slėniai ir žemumoms.

Ryškūs į jūrą savo vandenį nešančių upių brėžiai. Kaip savitai jos vagoja tėvynės veidą: šiaurėje tai Memelio tėkmė, Nemunas, pietuose Prieglius, senoji Pregora ar Prigura, taip pat srūvančios į vakarus.

Prieglius suima Įsrūčio, Pisos, Romintos, Unguros vandenį ir pragaišta Aismarių įlankos bangose, bet prieš tai, tarsi norėdamas susisiekti su visais tėvynės vandenimis, į šiaurę, Kuršių marias, siunčia Deimę, lietuviškai vadinamą Deimena.

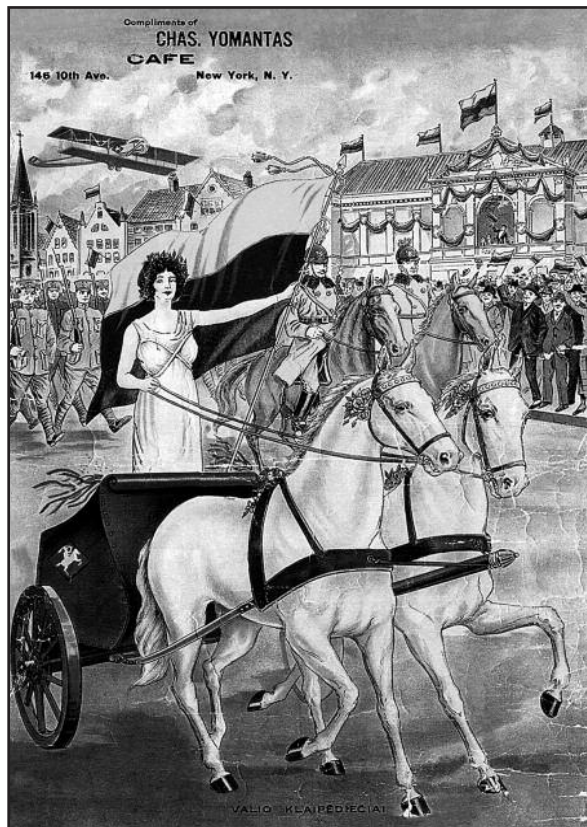
Nemunas priglobia iš pietų atvingiuojančios Šešupės vandenį ir Tilželę, iš šiaurės Jūrą ir kitas mažesnes upes. Galėtų atrodyti, kad per Šešupę ir Įsrūtį jis norėtų pasidalinti vandenimis su Priegliumi. O į pietus nuo Nemuno yra platus slėnis.

Ungura, iki 1944 m.

Klaipėda. Danė prie Biržos tilto, iki 1944 m.

Amerikos lietuvių plakatas/kalendorius „Valio klaipėdiečiai“, skirtas Klaipėdos krašto prijungimui prie Lietuvos Respublikos, 1923 (originalas – Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje Klaipėdoje)

Bet Nemunas traukia pro šalį ir perskiria savo tėkmę į Giliją, kurią siunčia į pietvakarius, ir Rusnę, srūvančią į šiaurės vakarus; daugybė jos atsakų išlieja į Kuršių marias. Bet prieš tai prie jo prisitartina Šyša su Miniņa.

Štai sutviska prieš akis plati Kuršmarių plynė. Nerija nelyginant ranka atidalija tuos vandenį tėvynei. Plačiai išsiliejus pietuose, šiaurėje susiaurėja, nedideliu tarpu susiliedama su jūra, prieš tai dar prigludusi Danės tėkme.

Upių vardai, pasak mokslininkų, paprastai atsiradavę žiloje senovėje, geriausiai atskleidžia senąją kalbą ir apibūdina senuosius gyventojus.

Mažosios Lietuvos – maždaug iki Labguvos, Teplivos, Vėluvos, Alnos, Girdavos, Unguros, Gurnių ir Dubininkų linijos – vardynas perdėm lietuviškas ir jų vardų lytis išliko tokios pat ir taip pat rašomos.

Vardai buvo, yra ir lieka krašto istorijos šaltiniai. Viena anksčiausiai minimų Kryžiuočių ordino įsiveržimo laikais vietovių yra Vangiai (1240 m., Labguvos apskritis). Labguva minima 1249 m., Klaipėda – 1252 m., Žardė – 1253 m. (Klaipėdos apskritis), Perkūnkalviai – 1253 m. (Pakalnės apskritis), Vėluva – 1258 metais.

Tas nedidelis žemės gabalėlis prie Baltijos jūros – Mažoji Lietuva – yra vienintelis kraštas, į kurį prieš 55,8–33,9 mln.

metų vandens tėkmių buvo atneštas ir čia susikaupė tikrasis gintaras – sukcinitas.

Mažajoje Lietuvoje pradėti nuoseklūs paukščių rūšių įvairovės ir migracijos tyrimai. 1901 m. Rasytėje įsteigta pirmoji pasaulyje privati paukščių stebyklą, 1929 m. – Ventės Rago ornitologijos stotis.

Kuršių nerija – dabar dviejų valstybių, Lietuvos ir Rusijos Federacijos (Kaliningrado srities) – teritorijoje esantis 98 kilometrų ilgio pusiasalis. Tai išskirtinis žmogaus ir gamtos kūrinys, 2000 metais įrašytas į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą. Sužavėti išskirtinio Kuršių nerijos grožio, XIX a. II pusėje žvejų kaimelyje Nidoje Karaliaučiaus meno akademijos profesoriai ir mokiniai įkūrė dailininkų koloniją, vieną pirmųjų Baltijos pakrantėje. Čia vasarodavo ir tapė garsieji vokiečių ekspresionistai Lovisas Corinthas, Maxas Pechteinas ir Karlas Schmidtas-Rottluffas, žymiosios Tilto (Die Brücke) grupės tapytojai. Radęs ramų gamtos prieglobstį 1930–1932 metais Nidoje vasarodavo ir kurdavo Nobelio premijos laureatas Thomas Mannas.

Istorinės aplinkybės susiklostė taip, kad Mažoji Lietuva daugiau nei kuri kita lietuvių etnografinė sritis praturtino ir visos lietuvių tautos kultūrinę lobyną. Čia išleista pirmoji lietuviška knyga – Martyno Mažvydo „Katekizmas“ (1547), Jono Brekūno pirmą kartą į lietuvių kalbą išversta Biblija (1590), čia sukurta ir išleista Kristijono Donelaičio poema „Metai“ (1818), tautos kultūrai ir tapatybei svarbus paveldo paminklas, pripažintas Europos literatūros šedevru, o poeto gimimo 300 metų jubiliejus įtrauktas į UNESCO minėtinų sukakčių sąrašą.

Mažoji Lietuva davė pradžią dabartinei bendrinei lietuvių kalbai. Čia išleistose knygose apčiuopiamos mūsų bendrinės kalbos ištakos. Čia pradėti rinkti tautosaką, 1825 m. išleistas Martyno Liudviko Rėzos „Dainos“. 1822 m. išėjo pirmasis lietuviškas periodinis leidinys „Nusidavimai Dievo karalystėje“, o 1883–1886 m. Tilžėje ir Ragainėje leistas pirmasis visuomeninis politinis ir literatūrinis lietuvių laikraštis-žurnalas „Aušra“, skirtas visai Lietuvai.

Mažajoje Lietuvoje ėmė bręsti lietuvių tautinė savimonė.

Tautos kultūra būtų skurdesnė be rašytojos Ievos Simonaitytės, dailininkų Prano Domšaičio ir Adomo Brako, kultūros ir visuomenės veikėjų Johanno Ferdinando Kelkio (vyresniojo), Viliaus Kalvaičio, Martyno Jankaus, Jurgio Mikšo, Enzio Jagomasto, Jokūbo Stikloriaus, Erdmono Simonaičio, Martyno Reisgio, Viliaus Gaigalaičio, Jono Vanagaičio, Aušrų, Bajoraičių, Banaičių, Buntinų, Gailių, Toleikių, Zaunių giminių, kaip ir be lietuvių kilmės vokiečių filosofo Imanuelio Kanto ir filologo Jurgio Gerulio, etnografo Eduardo Gisevijaus, kitų vokiečių šviesuolių – Christiano Bartsho, Simono Dacho, Hermano Sudermanno, Jurgio Girėno (Georgijaus Sauerveino), Jokūbo Brodovskio, Georgo Heinricho Ferdinando Nesselmanno, Viktoro Falkenhahno, Wilhelmo Ernesto Beerbohmo, Hugo Scheu, Johaneso Thienemanno, Johano Karolio Sembritzkio.

Kultūros kronika

Iki vasario 22 d. galerijoje „Meno niša“ veikė Šarūno Leonavičiaus iliustracijų, tarp kurių – ir K. Donelaičio „Metų“ iliustracijos, paroda. Dailininkas Šarūnas Leonavičius – žinomas knygų grafikas, yra sukūręs iliustracijas Gintaro Beresnevičiaus knygai „Lietuvių religija ir mitologija“ (2008), Boguslavo Chylinskio „Biblija: Senasis Testamentas“ (2007), Maironio poemai „Jūratė ir Kastytis“ (2012). Kurdamas iliustracijas Kristijono Donelaičio poemai „Metai“ dailininkas sukūrė 20 kūrinių – dvylika didelių siužetinių tapybos kompozicijų atskiroms poemoms dalims – „Pavasario linksmybės“, „Vasaros darbai“, „Rudenio gėrybės“, „Žiemos rūpesčiai“ ir aštuonis nespaltovus piešinius. Dailininkas rėmėsi Donelaičio poemoms daugiaklodiškumu, kuris jam suteikė originalių interpretacijų galimybių. Didelį dėmesį menininkas skyrė autentiškoms detalėms, K. Donelaičio gyvento laiko dvasiai.

Vasario 16-osios išvakarėse Prezidento rūmuose penktadienį įteiktos 2013 metų Nacionalinės kultūros ir meno premijos. Jas pelnė aktoriai Donatas Banionis ir Juozas Budraitis, kompozitoriai Giedrius Antanas Kuprevičius ir Faustas Latėnas, rašytojas Vladas Braziūnas bei kino operatorius Jonas Gričius, įvertintas už viso gyvenimo indėlį į kultūrą ir meną. Aktorius D. Banionis Nacionaline premija įvertintas už Juozo Miltinio teatro legendos tąsą šiuolaikiniame teatre ir kine. Aktorius J. Budraitis premiją pelnė už kūrybą, apimančią platų kultūros lauką, už novatorišką ir intelektualią aktorystę, atvėrusią langą į Lietuvą. Kompozitoriui F. Latėnui premija skirta už Lietuvos teatro skambesį, už muziką, kaip visavertę teatrinio vyksmo dalyvę. G. Kuprevičius apdovanotas už plačią muzikinę raišką gamą, nuo miuziklo iki operos ir baletu. V. Braziūnas apdovanojimą pelnė už poetinius atradimus, gilinantis į lietuvių kalbos lobyną ir baltiškąją pasaulėvoką. Kino operatorius J. Gričius premiją pelnė už Lietuvos kino poetikos pagrindų sukūrimą, aukščiausią vizualinę kino kultūrą, už profesinę sąžinę.

Vasario mėnesį vykusioje Talino grafikos trienalėje pagrindiniu Grand Prix apdovanojimu įvertintas jaunosios lietuvių menininkės Viktorijos Rybakovos kūrinys. Autorinė menininkės knyga „Pasidalintas žinojimas“ išskirta iš daugiau nei penkiasdešimties autorių darbų, eksponuojamų šiame tarptautiniame meno festivalyje. Trienalės parodoje dėmesio sulaukė ir kitas eksponuojamas V. Rybakovos darbas – videoknyga, sukurta praėjusiais metais Raimundo Malašausko kuruotai parodai „o“ Lietuvos paviljone 55-oje Venecijos meno bienalėje. Taline specialų diplomą gavo ir Arnas Anskaitis už darbą „The Ambassadors“. Parodoje taip pat dalyvavo lietuvių menininkai Eglė Budvytytė, Jurgis Paškevičius, Marija Marcelionytė-Paliukė, Rūta Spelskytė, Eglė Vertelkaitė.

Vasario 13 d., minint Lietuvos valstybės atkūrimo dieną, Helsinkio katedros kriptoje buvo surengtas Baltijos gitarų kvarteto koncertas „Tradición Nuevo“. Kvarteto nariai – Zigmas Čepulėnas, Sergej Krinčin, Saulius S. Lipčius, Chris Ruebens – įvairių konkursų laureatai, aktyvūs solistai, o 2004 metais susibūręs ansamblis vertinamas klasikinės muzikos gerbėjų, užsienyje ir pristatomas kaip lyderiaujantis gitarų ansamblis Baltijos šalyse. Koncerto Helsinkyje metu atlikti šiuolaikinės muzikos kūriniai, suliejantys tradiciją su muzikinėmis inovacijomis. Dvi muzikinės kompozicijos, kurias sukūrė kvarteto narys belgas Chris Ruebens, taip pat buvo atliktos koncerto metu. Kvarteto muzikavimo stilius jautrus, spalvingas ir subtilus, tačiau nepretenzingas. Gitaristai groja specialiai kvartetui pagamintomis žymiojo ispanų meistro Manuel Contreras gitaromis.

Vasario 18 d. Vilniaus paveikslų galerijoje 2013 METŲ VERTĖJO KRĖSLU apdovanojimą vertėja Violeta Tauragienė. Lietuvių PEN centras ir LR Kultūros ministerija šį apdovanojimą vertėjai skyrė už adekvačią, niuansuotai ir subtiliai iš anglų kalbos išverstus aukšto lygio, sudėtingus literatūros kūrinius – Williama Faulknerio „Jeruzale, jeigu tave užmirščiau“ ir J. M. Coetzee's „Barbarų belaukiant“ (abi – Baltos lankos, 2013). Violeta Tauragienė verčia prozas kūrinius ir pjeses iš anglų ir prancūzų kalbų, pastaruoju metu taip pat iš italų. Yra išvertusi daug iškilų XX a. rašytojų kūrinių – Albert'o Camus, Samuelio Becketto, Romaino Gary, Marguerite Yourcenar, Nathalie Sarraute, Jeano Cocteau, Virginio Woolf, Susan Sontag, Malcolmo Lowry, Cormaco McCarthy ir kitų.

Mažosios Lietuvos žinynas

Atkelta iš 7 psl.

Pirmojoje žinyno dalyje apibrėžiama Mažosios Lietuvos teritorija, vardas, gyventojai, jų kalbos ir tarmės. Toliau dėstoma krašto socialinė ir politinė istorija, ekonomikos, kultūros raida. Tekstuose apie kultūrą išryškintas lietuviškasis krašto dėmuo, atskleidžiami lietuvininkų tapatybės ženklai ir jų kultūros išskirtinumas, parodoma Mažosios Lietuvos reikšmė visos Lietuvos kultūrai.

Skiriama nemažai dėmesio mažlietuvių išeivių organizacijoms, kurios veikė ar veikia, prisidedamos prie Mažosios Lietuvos išlaisvinimo bylos. Pirmiausia tai Mažosios Lietuvos Taryba, Mažosios (Prūsų) Lietuvos tautinės tarybos politinės veiklos tęsėja, įsteigta 1946 11 06 Fuldoje (pirmininkas Erdmonas Simonaitis), Mažosios Lietuvos Rezistencinis Sąjūdis, įst. 1953 m. Montrėalyje (Martynas Brakas, Martynas Geležinis) lietuvių evangelikų liuteronų bendruomenės (Adolfas Keleris, Anas Trakis, Hansas Jurgis Dumpys), Mažosios Lietuvos bičiulių draugija, įst. 1950 m. Montrėalyje (žymiausi organizatoriai – Vilius Pėteraitis ir Anas Lymanas), Mažosios Lietuvos moterų draugija, įst. Toronte 1958 m. (Elzė Jankutė, Ieva Toleikytė-Adomavičienė), Mažosios Lietuvos fondas, įst. 1985 09 01 Kanadoje ir JAV (Vilius Pėteraitis, Gytis Martynas Šernas, Jurgis Arvydas Anysas, Vilius Algirdas Trumpjonas), be Mažosios Lietuvos enciklopedijos, išleidęs daugiau kaip dvi dešimtis knygų ir remiantis šios tematikos autorius Lietuvoje, Mažosios Lietuvos lietuvių draugija, remianti Karaliaučiaus krašto lietuviškąsias klases.

Antroje dalyje pateikiami lietuviškiausios krašto dalies gyvenviečių aprašymai. Tai 165 miestų, miestelių, valsčių ir parapijų centrų, didesnių kaimų istorijos. Didžiausi šios dalies straipsniai skirti Karaliaučiu, Klaipėdai, Šilutei, Tilžei, Ragaini. Straipsniuose pateikiami gyvenvietės etimologijos aiškinimai, nurodoma geografinė padėtis, administracinė teritorijos priklausomybė, gyvenvietės plėtos istorija, gyventojų skaičiaus dinamika, ten gyvenusių žymių žmonių pavardės ir kita.

Pavyzdžiui, Stalupėnai (dabar Nesterov); -ėnai vedinys iš vandenvardžio Stalupė, minimi kaip kaimas XVI a., o nuo 1918 m. – jau apskrities centras. Čia kantoriumi ir mokytoju dirbo Kristijonas Donelaitis, o tarpukariu veikė gimnazija.

Sena jau geležies amžiuje gyvenama vietovė Priegliaus ir Deimenos santakoje buvo Tepliava (vok. Tapiava, dab. Gvardejsk). Vtv. yra priesagos ava vedinys iš Tap šaknies žodžio ar vardo (plg. liet. tapoti, tapinti – klampoti per purvyną, asv. Taputys, Tapiņas). Istoriniuose šaltiniuose minima Petro Dusburgiečio, aprašant 1254–1255 metų įvykius. Nuo 1752 m. buvo jau apskrities centras. Primintina, kad 1383 m. Tepliovoje Vygando vardu kryžiuočių buvo pakrikštytas Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas.

Plačiai aprašoma skalvių genties vietovė Tilžė (dab. Sovetsk) Tilželės ir Nemuno santakoje. Vtv. kilęs iš upv. Tilželė. Vietovė prie pilies 1384 m. vadinta Tilsete, 1552 m. gavo miesto teises. 1807 m. buvo sudaryta Tilžės taika tarp Prancūzijos imperatoriaus Napoleono I ir Rusijos im-

peratoriaus Aleksandro I. XIX a. Tilžė tapo Rusijos imperijoje uždraustos lietuviškos spaudos centru. Čia buvo leidžiamas populiarus

laikraštis „Tilžės keleivis“ (1883–1923) bei „Nauja lietuviška ceitunga“ (1891–1923). Nuo 1895 m. gyvavo populiarai Tilžės lietuvių giedotojų draugija, vadovaujama Vydūno, surengusi apie 200 švenčių ir vakarų. Ypač populiarios buvo Joninės, rengiamos ant Rambynų kalno. Tilžėje Mažosios (Prūsų) Lietuvos tautinė taryba pasirašė deklaraciją dėl Mažosios ir Didžiosios Lietuvos susijungimo.

Tilžėje ir jos apylinkėse įsikūrė daug lietuvių tremtinių, negavusių leidimo gyventi Lietuvoje. Jų vaikai, perėję per Nemuno (Karalienės Luizės) tiltą, galėjo mokytis Panemunės vidurinėje mokykloje. 1969 m. prie namo, kuriame 1892–1944 m. gyveno Vydūnas, buvo atidengta memorialinė lenta.

Trečiojoje žinyno dalyje aprašyti Mažojoje Lietuvoje iki 1945 m. gimę, gyvenę ir veikę asmenys, aktyvūs svarbių įvykių dalyviai: svarbesni politikos, visuomenės, kultūros, švietimo ir mokslo veikėjai, lietuviškosios raštijos pradininkai, tautosakos rinkėjai ir leidėjai, iškilūs dvasininkai ir kitų sričių veikėjai. Šioje dalyje stengiasi pateikti kuo daugiau lietuvių kilmės ar lietuvių kultūrai, tautinio tapatumo palaikymui nusipelnusių veikėjų biografijų.

Šviesios atminties „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ vyriausiasis organizatorius ir tvarkytojas dr. Vilius Pėteraitis (1914–2008), išeivijoje sukaupęs ir kone didesnę dalį lėšų leidybai, reikalavo iš rengėjų parodyti Mažąją Lietuvą tokią, kokią ją išiminė karo pabėgėliai – šviesų ir gražų, klestėjusį kraštą. Bet Antrasis pasaulinis karas taip subjaurojo buvusį Rytų Prūsijos deimantuką, kad ką čia labai bepridengsi. Karas ir sovietų okupacija vietos etnokultūrai turėjo ypač tragišką poveikį. Lietuvai priklausančioje Mažosios Lietuvos dalyje – buvusiam Klaipėdos krašte – taip pat. Bet čia išlikusi per amžius ir dabar gyva mažlietuvių dvasia! 1989 m. senieji klaipėdiškiai susibūrė į Lietuvininkų bendriją (nuo 2010 – asociacija) Mažoji Lietuva. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, pasirodė, kad atsikėlėliai į ištuštėjusias žemes sudaro kad ir naują, savitos raiškos ir pasaulėjautos bendriją, bet išlaikiusią pagrindinius šio etnografinio regiono bruožus. Parvežti iš Vokietijos, Bitėnų–Rambynų kapinaitėse atgulė Vydūno (1991 10 19), Martyno Jankaus (1993 05 30), kompozitoriaus Valterio Kristupo Banaičio (1999 10 22), Tilžės akto signataro Valterio Didžio ir jo žmonos Liudvikos (2013 09 07), Klaipėdos Lėbartų kapinaitėse – Erdmono Simonaitis (1991), Elniškos kapinaitėse – kunigo Viliaus Gaigalaičio ir jo žmonos Marijos (1994 03 26) palaikai. Klaipėdos universiteto kieme dekoratyvine metalo skulptūra „Banga“ pagerbtas paskutinysis „Santaros“ vadas Jurgis Reisgys ir jo žmona Teresė (2009 04 02), Mažosios Lietuvos šviesuolių vardais pavadintos gatvės, mokyklos.

„Mažosios Lietuvos enciklopedinis žodynas“ turėtų suteikti skaitytojui įvairiapusių žinių apie lietuviškos kultūros klestėjimą Rytų Prūsijoje – 1923 m. prijungtame prie Lietuvos Respublikos Klaipėdos krašte ir visoje Prūsijoje (nuo 1871 m. – Vokietijos) valdytoje Mažojoje Lietuvoje. □